

August Palm: Hvad vil Sosial-Demokraterne? (Vad vill Socialdemokraterne?)

Talare

August Palm
Socialist

Datum

6 november 1881

Plats

Hotell Stockholm i Malmö

Omständigheter

Renskrift av de 13 första sidorna (av 28) i manuskriptet, hämtad från "Hvad vil socialdemokraterne?: föredrag i Malmö den 6 november 1881", August Palm; med inledning och kommentar av John Lindgren, 1932. Talet blev startskottet för den svenska socialdemokratiska rörelsen. Föredraget "Hvad vil Sosial-Demokraterne?" hör tillsammans med Sundsvallsstrejken 1879 till den svenska arbetarrörelsens absoluta pionjärhändelser. Palms framträdande har ett mycket stort symbolvärde: i det oskariska Sverige ställer sig plötsligt en halt skräddare upp för att, med oförfinat språkbruk och dansk-tysk brytning, hävda att arbetarna är de värdefullaste samhällsmedlemmarna och bör göra anspråk på samhällsmakten. I sina memoarer ur en agitators liv ger Palm en bild av sitt första framträdande i Sverige och mottagandet det fick: "Lokalen var fullsatt av en intresserad publik, övervägande ur borgarklassen, såsom hantverksmästare, fabrikoörer, lärare och tidningsmän. Endast ett fatalt yrkesarbetare. Mötet var ganska stor uppmärksamhet och refererades av tidningarna mycket utförligt och i de flesta fall till och med riktigt vänligt. [...] Jag började bli en smula fundersam över starten, jag visste knappt vad jag skulle tro om svenska förhållanden – man föreföll vara så välvillig gentemot socialismen, raka motsatsen till vad fallet var i Danmark." Välvilligheten skulle mycket snart försvinna, när det stod klart att Palm ägde förmodligen att väcka arbetarnas intresse för sina läror och att socialismen på intet sätt var en kurios kontinental idébyggnad som saknade förtroende för att slå rot i Sverige. Palms skrivna manuskript till föredraget, här återgivet efter John Lindgrens utgåva, med Palms ursprungliga stavning och interpunktion, visar kanske främst Palms danska verkade språk och svårigheter att behärska skriftspråket. Men läser man talet högt märker man att den talspråkspraglade syntaxen med sina omtagningar, frågor och utrop låter bättre än den ser ut. Tidningen Skaånska Aftonbladet skrev efter mötet att Palm visade sig vara en rätt god folktalare och visste anslå rätta tonen för att väcka folks intresse.

Palm hade inte lärt sig retorik i skolan, som de borgerliga politikerna, men han hade lärt sig desto mer genom att lyssna på och delta i arbetarmöten i Tyskland och Danmark. Som Lindgren visat bygger Palms tal till mycket stora delar på den tyske socialdemokraten Wilhelm Brackes broschyr från 1876, "Nieder mit den Sozialdemokraten!", även om Palm lägger till en del han hämtat ur skrifter av Lassalle och Wilhelm Liebknecht. Efter mönster från Brackes skrift tar han upp de vanligaste anklagelserna mot socialdemokraterna och visar att det egentligen är motståndarna som på punkt efter punkt står för detta program. Det är ett klassiskt grepp i ett försvarstal att återföra brottet till den anklagande: relatio criminis med en latinsk term. Det kan verka litet besynnerligt att hälla ett försvarstal för en rörelse som ännu inte framträtt i Sverige, och den direkta orsaken är alltså att Palm höll sig så nära sin förlaga. Palm går emellertid längre än förlagorna i slagkraftig exemplifiering och han talar folkligare, utan deras mera litterära ordval och meningsbyggnad. Exempelvis det livfulla avsnittet om "Storborgarna der håller dammer i staden" och har "sit eget sovekammare" svarar närmast mot en betydligt mer allmänt hållen passus i Brackes broschyr, uppbyggd som en period med tre parallelliserade försatser: "Und wenn sich der reiche Mann eine Maitresse hält, wenn sein Gold die Bordellwirth reich macht, wenn auch sein Familienleben dabei verloren geht, – so sind es wiederum nicht die Sozialdemokraten, die das verschulden." (Och när den rike mannen håller en mätress, när hans guld gör bordellvärdinnan rik, när också hans familjeliv därvid går förlorat – så är det återigen inte socialdemokraterna som bär skulden.) August Palm saknade inte belåsenhet, men han stod främmande för alla lärda traditioner, och vågade tala sitt eget språk till arbetarna. Mot slutet lägger han fram sitt positiva program och uppmanar arbetarna att organisera sig.

Minna Herrer! Her er væl ingen här närvarande som intet mera eller mindre har hört Sosial-Demokraterne omtala, och så har väl de ärade närvarande också hört uttalelser om hvad det er at So:Demokraterne vil, hvad Sos.D. vil, vil jag göra eder bekant med, då jag er overbevist om at de flæsta af eder här är närvarande endast har hørt hvad S.D. vil af motståndarnas berättelser, men vil man dømma

i en sak och dömma opartisk så er det jo nødvendigt at h ra bege parters framst ning, och aldra n dvendigast  r det jo at h ra huvud partens framst lning, Sosial Demokratiets motståndare de s ger s  myket om oss, men om det som de søger om os er der flera Punkter som jeg nu särskild vil ber ra. hvad s ger d  motst ndarna om oss, jo de s ger blant annat at vi vil dela, at vi icke vil respektera egendomsrätten, at vi vil uphäva äktenskapet och införa den fria k rlek, at vi förnekar F derneslandsk rleken, at vi vil hava al Religion bort o.s.v. och når man hører alla dessa tildels vanvitiga beskyldningar s  er det i sanning intet s  f runderligt at  nnu den st rsta del af Folket ställer sig så fientliga emot os S.D.  nsk nt at vi S.D. er det parti som Folket det v rkliga arbetande folk kan vänta sig Reformer genomf rda utaf. men l t oss nu se dessa beskyldningar

[s. 2:] efter motst ndarna s ger alt så f r det första at vi vil dela, ja når der var tale om at endast dela den klingande m nt s  kunde det v l l ta sig genomföra, men så var man n dsakat til at f retaga delningen hvarje dag når man altid skulle hava lika myket, f r naturlikt vis kunde man jo intet best mt pasa at bruka lika myket hvarje dag, men når der søges at S.D. vil dela s  menas der naturliktvis at alt skulle delas, Jorden kunde det jo bætre gå at styka ut, men der er jo mycket annat som skulle delas til eksempel Jernv garna, hur skulle man b ra sig  t dermed? en vile jo så få en Jernbane skena at l pa med, en annan et stykke af Lokomotivet, en tredje et Hjul, en fjerde en d r, och s  vidare. men en hvar f rnuftig meniska kan jo v l nog inse at det inte kunde l ta sig g ra och ingen her er n rvarande vil v l f r alvar tro at nogot Politisk Parti kunde vara s  galna, at sätta en sådan ting som delningssystemet på sit program, nej mina Herrar det er om jeligt at kunna tro det, det er i heller intet så, det er endast en stor och rysligt dum l gn som S.D. motståndare har p ljuget SD. S.D. vil intet dela men di vil forbjuda Storm nnen Kapitalisterna at dela, och Kapitalisterna de delar dageligen med sinna arbetare når de intet gjorde det så kunde dessa kolosala f rm genheter intet samlas på enkelte hænder som de nu gør, at det er Kapitalisterna der dageligen delar med arbetarna och at det er S.D.

[s. 3:] som vil forbjuda detta delningssystem det vil jag her vid ett eksempel p visa. en arbetare han kan arbeta hela sit liv, han kan vara s  flitig och ordentlig som h lst, han vil  nd  aldrig upn  at driva det til mera  n i h ldigaste tilfælde et ordentligt utkomme, och skulle han vid särskilda lykelige omständigheter upn  at få sammanspart några Hundrade kronor så er det det aldra högsta, men man känner jo många f r tningsm nd der så at säga ingen ting hade at begynna med,

men som vid forskälliga lykelige omständigheter kunde driva up deras förrätning som när de begynte den kanhända endast hade 4 man i arbete, til 50, a 100 man, så länge at denna övannämnda förrättningsman endast hade de 4 man i arbete ja så kom han så at säga ingen väg, men när han vid förskälliga lykelige omständigheter hade drevet sin förrätning up til 100 man så blev han rik, hvarför tror de minna Herrar at han blev rik, jo det blev han för det at han dagligen fik utbetalt som förtjenst 1. Kr 50 öre 2 Kr eller 2,50 öre så förtjente de 2 kr 2,50 öre och 3 kr. och kanhända mera, men mina Herrar när nu en sådan förrättningsmand dagligen utan den förtjenst han alt har beräknat utaf hvarje Arbetares förtjenst stiker 50 öre eller en krona och kanhända mera i sin egen lomma så minna Herrar er det jo indlysende at han med tiden vil bliva miljonär,

[s. 4:] han vil på sinna arbetares bekostning kunna leva kräsligt, viner af den ädlaste sort behöver intet at fattas på hans midagsbord, aftonsälskaper kan han afhålla när han synas, hvarje Sommar kan han taga til et eller annat berömt bade ställe, kort sakt han kan på vad sät han vil roga och förnöja sig, och när han bliver gammal så kan han leva et behageligt liv utan näringsorger och bekymringar, se så ledes kan arbetsgivaren kapitalisten leva, och alt för det at han dagligen har delat med sina arbetare, så länge han endast hade 4 arbetare at dela med så blev han intet rik men när han först fik 50 a 100 eller flera ja så blev det til noget. men arbetaren hur går det honom, låt oss se åt, han har vil vi nu antaga 2 kr om dagen, han er ordentlig och flitig altså läger han hvarje vekka noget tilside af sin vekko lön, men det er jo intet got at meniskan är allena, altså han gifter sig med en flika af sin stand pengerna han hade upsparat brukar han til at sätta bo för i begynnelsen går det got, han kan ännu en tid sätta några kronor hän men hans hustru skänker honom hvart och hvartannat år en Son eller dotter och när de har varet gifta i 10 år så har de 6 eller 7 barn, men nu kommer många utgifter til, föda, kläder, skolepengar, sjukdommar infinner sig kanhända också af ock til, nu er der ingen tale om at läga flera Pengar til sida tvärtemot vist han har några så bliver di optagna

[s. 5:] han begynner också at bliva åldrig altså begynner hans förtjenst at taga utaf och innan han vet af det er han gammal och oarbetsduglig, men hur går det honom så? jo en tid kämpar han en hård kamp med nöden och til sist bliver han kastat på fatighuset lika som man kastar et gammalt skräp i en krok, se minna Herrar således går det arbetaren, han der så länge han var arbetsduglig dagligen berikade sin arbetsgivare. af denna skildring som vist ikke kan bestridas vil de alt så se minna Herrar at det inte er S.D. der vil dela men tvärtemot er det dem som

vil förbjuda detta delningssystem som nu dagligen utövas af Kapitalisterna, Sos.D. vil at arbetarna skal hava alt överskottet af sit arbete men det får de intet förän den fria Konkurensen bliver afskaffat och staten ordnar arbetet, antingen vid at overtaga produktionen, det er tilværkningen, eller vid at förskaffa Arbetarasionerna lån, hvilket vil vara lät för staten at göra utan at risikera noget nemlig vid at overtaga Rentegarantien. se nu tror jag at hava slaget denna Lögn til Jorden som der er udspredd om S.D. hvad delningssystemet angår der kunde ännu sägas mycket der om men jag fruktar för at tiden er för knap, jag vil derfor gå över til de andra punkter, der säges för det andra at vi intet vil respektera eganderätten, se der har också våra motståndare vänd up och ner på sanningen, vi S.D. vil fuldt ut respektera eganderätten men när eganderätten er til hindring för meniskohetens för industriens, och för Statens intellektuelle och ökonomiska framgång,

[s. 6:] ja så vil vi hava den bortskaffat och det nuvarande Samfund de respekterar jo intet egendomsrätten på noget annat sätt, staten kan jo nu när den vil och statsmyndigheterna enas derom frantaga enhver man sin Egendom emot at den bliver værderat och derefter betalt, men ingen här kan bevisliggöra at S.D. vil uphäva egendomsrätten på noget annat sätt än här anført. så säges der om os S.D. at vi vil uphäva äktenskapet och införa den fria kärlek, ja det er också en af Storborgarnas och dens präses lögn om os änskönt denna lögn er väl fræk, för der er vist ingen der hyller den fria kärlek mera än Storborgerna som har utspredd ryktet. är det inte Storborgerna som håller dammer i staden montro jo vist så, om storborgeren intet kan komma så got utaf det med sin Hustru det väcker intet sådan uppsikt som när Arbetaren intet kan komma got utaf det med sin, när Storborgaren intet er på reser förrättnings eller förnöjelsers, så sitter han på sit Kontor notabena när han intet går sin motion eller er i Klubben, och om aftenen, när han kommer him, ja så har han sinne sit eget sovekammare egne rum som han kan bruka som han kan benytte nota bena när han intet företräker at sova i stan vid dammen han håller. annorledes förhåller det sig med arbetaren, han er henvist til at dela ondt och got, både rum och säng med sin hustru, så det bliver en stor skildnad om de lever got tilsammen gör de intet det

[s. 7:] ja så vil det jo för dem sjelv bliva et helvete och barnen de har vil vid at dagligen vara vittne til sinna Föräldrars usla sammanlevnad bliva morisk fördärvade. Nej, S.D. vil intet afskaffa äktenskapet, men de vilja at det skal kunna uphöra hurtigare än det nu er tilfallet, när äktefolkene intet kan leva kärleksfult och got i sammans för vi påstår och ingen rätvis meniska kan bestrida

det, at det föder och framkallar omoralitet och forargelse at de som har ingåt äktenskap och så intet kan leva lykkelikt tilsamman at de skal vara nödgade til at vara förenade, se derfor begærer vi S.D. at lagen skal forändras således at skilsmäsa hurtigare kan upnås än den nu kan, vi fördömmet et hvart äktenskap som er blevet afslutat af någon annan grund en gensidig kärlek, at S.D. upfattelse til äktenskaps frågan er korekt och mera stämmande med moralen en som det nu er inrättat tror jag ikke kan af nogon bestridas. så säges der om oss S.D. at vi ingen Fäderneslandskärlek har, ja at S.D. er internationale er fulkomligt sant men at de förnekar Fäderneslandskärleken er intet sant, men vi sätter Kärleken til hela världen över Kärleken til Fäderneslandet, Historien visar oss jo också at Nationaliteten har framkalt N.H. og N.H. har splittrat folkena at ock framkalt dessa blodiga kriger der har varit et hån mot Sivilisationen och en förbandelse mot meniskoheten, der för vil S.D. arbeta på at få Folkene til at betrakta hvarandra som hörande til et samfund och endast i denna Ädle och skjöne lära kan frälse finnas, men er det ikke det samma som den

[s. 8:] Kristna läras förkunnare Kristus lärde. lärde han intet sinna apostlar til at gå ut i hela världen ock lära ock Prädika kärleketens ock broderlighetens prinsipper til alla folkeslag, lärde han intet at alla meniskor skulle vara brödrar ock systrar, men hur kan vi så hata vår broder eller slå honom i hjel på komando, dessa Kriger och massamord som som de förskeliga Kaisare ock Konungar med sinna statsmän har varit uphov til, de har i regelen blevet iværksatte för at befästa deras vaklande troner, eller för at undertryka folkena; se der för säger vi S.D. bort med denna nationalstolthed der endast föder nationalhat, hvad tungomål vi också talar Svensk eller Fransk, Tysk eller Dansk, så låt oss intet glömma at vi er satte på Jorden intet för at hata och slå i hjel på komando, utan för at skapa fred och for at inrätta samfundet således så alla har nog men ingen for litet, men synes i intet minna Herrer at detta er et ädelt och sjönt mål at sträva efter. Så säges der om oss S.D. at vi ingen Relion vil hava at vi er fritänkare och Gudsförnekare o.s.v. mina Herrer vi S.D. vil intet Relionen til livs; men vi vil at Relionen skal vara det den er nemlig en Hjertesak, vi vil intet at staten skal blande sig deri vi vil intet hava någon statsrelion, vi vil at det skal bliva hvar mans ock kvinnas sak vad de vil tro, vi vil at der intet som nu skal kunna påtvingas oss Präster af en bestemt Relion, vi vil intet hava våra barn uplärda i Relion i skolan utan det bliver en hvars egen sak at lära deras barn hvad relion de önskar, kort sakt vi vil at

[s. 9:] Kyrka och stat skal skjiljas åt, för vi säger at kan intet en Relion bestå på

annat vis än at staten skal hålla den uppe på konstikt sät så är der intet myket vid den, vi respekterar och aktar en hvars tro och överbevisning men der för begärer vi också at staten skal göra det, så at der intet skal givas någon stats religion, nej låt det bliva frit så vil där bliva mera sanning i Religionen än der nu är, vi vil intet då som nu få at se så många feta och förättna Präster där lever stort på statens och vår bekostning, och som i regelen har gjort Religionen från sin sida til et matfråga, de utförer jo intet så at säga en enda Prästlig handling utan klingande mönt medföljer, vakra Herdar for den kristna Hjord! se minna Herrar så vil vi hava det i Religions henseende och när det bliver genomfört så vil vi intet bliva vittne til så myket förargelse som nu. Heraf kan de altså se mina Herrar at Sosial.D. i stället för at som våra motståndare säger om oss at villa dela i stället vil förbjuda detta delningssystem som nu dagligen föregår, kort sakt vil förbjuda kapitalisterna at dela med arbetarna. vi vil intet som der säges om oss afskaffa egendomsrätten utan tvärtemot respektera den, men arbetet det er arbetarens endaste egendom derfor vil vi at sådana lagar skal vidtagas som beskyttar Arbetarens endaste Egendom, nemlig hans arbeidskraft. vi vil intet bortskaffa äktenskapet, men vi vil at äktenskapet

[s. 10:] skal vara grundat på det, det uprindelig har varet grundat på, nemlig på gensidig Kärlek ock aktelse och när den intet finnas mera, eller uphörer så skal också äktenskapet uphöra, kort sakt Kärleken och Aktelsen skal vara de endaste band der samman binder Äktefolkene när de er brustna så skal äktenskapet också uphöra. Vi S.D. förnekar intet fädernes[lands]kärleken nej också vi älskar Fäderneslandet, kanhända högre än de der har utburit detta rykte om os, men över Kärleken til Fäderneslandet sätter vi kärleken til hela meniskoheten, men är det intet Ädlare och sjönare at älska hela världen än at inskränka sin kärlek til en liten fläk som statsmän efter behag kan inskränka eller utvidja. vi förnekar intet Religionen, men vi vil at Religionen skal vara det den er bestemt til at vara nemlig en hjerte sak, vi vil at kyrka och stat skal skjiljas åt först då vil Religionen kunna svara til sin bestämmelse nemligen at hugsvala de lidande, ock trösta de bedrövade. Ja som jag her har utviklat det för eder ställer S.D. sig til desa övannämnda spörsmål, och S.D. huvud grundsättning kan med få ord sammanfattas i detta nemlig Arbetets ekonomiska ordning af Staten, staten bör träda beskyttande til överför det utbytningsystem som arbetarna nu er utsatta för från kapitalisternas sida, ty staten har en annan förpliktelse en som Ferdinand Lasalle har sakt, at vara “Natvaktare för kapitalisternas Pengapåsar” först när Staten sätter sig som uppgåve at beskytta arbetet som så länge har varit pri[s]givet i kapitalens våld kan arbetaren komma til sin rät.

[s. 11:] Ja jag vet väl at der säges at den sosialistiska rörelse är en af Agitatören kunstig frambrakt rörelse, men nej, och åter nej, Sosialismen er en Folkerørelse och den hörer med til kulturutviklingen och Kulturen det er Framskrittet det vil altid gå framåt det vil intet stanna det visar verkdshistorien oss, och en hvar som kan lära han borde af de Reliösa förfølgelsers historia lära at det er dårskap at försøka på at föra kulturutviklingen tillbaka. Sosialismen den bliver af de nuvarande makthavare lika så hensynsløst bekæmpat som Kristendommen i begynnelsen blev bekæmpat af dåtidens makthavare, men likasom kristendomen segrade lika vist vil också Sosialismen segra trods det hån, trods de förvisningar ock fångslinger som sosialismens talsmän er utsatta för, och hvarför? jo ty Sosialismen er de fatiges de undertryktes de i årtusende förørätades endaste rædning, den säger de fatige hurledes at de her på Jorden kan upnå menskelige tilstænde. och är det intet rysligt at tænka sig at medan laderna och magasinerna er fulla af Spanmål så gives der många som lides hunger och medan kol och brænsel platserna er fulla så er der många som fryser, mina Herrer tror i at det behøvede vara så nær at samfundet var rætfærdigt inrættet? nej, och åter nej, men bætre och rætfærdigare tilstænde vil Arbetaren och den fatige upnå vid at de slutar sig i sammans i enighet och stifter fœreninger hvar de kan komma tilsammans och taga sin undertrykte stælning under øvervægelse, ja er det intet rysligt at tænkte sig at imedans arbejteren han frambringer alle værdier så lider han och hans nød. men eder plikt arbejtere, både mæn ock kvinder, er det at sluta eder samman och som før sakt stifte fœreninger var i kan diskutere eder stælning, det kan intet nytta at i er ligkøltige och tænker som så vad kan det nytta det bliver intet

[s. 12:] bætre, ock kanhænda øckså några hvars stælning intet er fult så førtvøflat vil tænka som så, “a det kan jo gå an således som jag har det,” nej det kan inte nytta i skal øckså tænka på edra barn, och vet, det er af stor betydning nær i får upnået førbættelse i eder stælning ty det vil jo øckså komma edra barn til godo, altså slut eder samman, och tag eder sosiala stælning under øvervægelse och nær hela den svenske arbejtere stænd har sluttet sig tilsamman och organiserat så var øverbevist om at makthaverne nog skal taga notis om eder begæran, nemligen at få reformer genomfœrde der beskytter eder endaste øgendom arbejttet, samt skaffar eder nær i er upslitne en sorgfri ælderdom så i intet som nu nær i er upslitne i det ælmænne væls tjenst bliver kastade på fatighuset. och intet skal i vara rædde før at blive kallade S.D. ty det er ingen skam at vara sosialist, vet at Sosialist det betyder samfundsførbættare och vad kan væl vara skjønare en at vara

med til at förbättra detta samfund der er rutet, dette samfund der er grundat på lögn och består af orätvisa. och til eder her er närvarande och intet hörer til arbetsstanden, til eder vil jag lägga den strängt kristelige Professor Roschers ord på hjertat han säger i sin National ökonomiske historia “Enhvar motståndare af Sosialismen han skulle samvetsfult undersöka om han när han levde i hoplös fatigdom och förnedrelse också då ville vara en motståndare af Sosialismen”.

[s. 13:] ja glöm intet dessa Roschers ord, glöm intet at pröva i edert eget indre om ikke samfundet som det är nu är orätvist, och har vi först kommet til den överbevisning ja låt oss så alla vara med til at få det reformerat til at få infört humanare och rättfärdigare tilstånd i nästa föredrag vil jag närmare påvisa vad väg Arbetarna bör gå för at få andra tilstånd införta... 1. sluta sig samman och bilda föreningar – 2. vid alla lägenheter deltaga i det Politiska lif – 3. se at få uprättat arbetare blade – 4. Kraftigt agitera för både i tale och skrift at få almän valrät infört. – altså måste först arbetarna sluta sig tillsammans i Föreningar den bekante Tyske vittenskapsman Johan Jakoby har en gång sakt “uprätandet af den minsta Arbetare Förening vil för Framtidens historieskrifare hava mera betydning än slaget vid Sadova som bekänt det stora slag emellan Preusar och Österrikare år 1866 för säger han Arbetareföreningarna bærer sprian i sig till de nya ideer som en gång vil komma til at behärska värden.

Källa

<div>Vår omständighetsbeskrivning är en omarbetad version av beskrivningen av talet i Ordet är en makt: svenska tal från Torgny lagman till Carl Bildt och Mona Sahlin: en antologi (1998) sammanställd av Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard.</div>

Taggar

1880-tal, 1881, Man, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/august-palm-hvad-vil-social-demokraterna-vad-vill-socialdemokraterna>